

Het is een intrigerende interpretatie, die nog wel wat vragen oproept — niet in de laatste plaats die naar de ‘vrouwelijkheid’ van het programma. Uit passages over de paleizen na de dood van de prinsessen, blijkt dat ook hun mannelijke nazaten (bijvoorbeeld Louise Henriettes zoon, Frederik III) de dynastieke band met Oranje bij verbouwingen bleven beklemtonen. Een andere vraag betreft het verband tussen de (machts)positie van de vrouwen en hun kunstpolitiek. Zowel Amalia als Henriette Catharina, Albertine Agnes en Maria waren (of werden) weduwe tijdens de bouwprojecten, wat mogelijk de betekenisgeving van hun paleizen beïnvloedde. De Oranjezaal bijvoorbeeld transformeerde daardoor van ‘speelhuis’ tot dynastiek gedenkteken. De verbouwing en decoratie van Oranienbaum na 1698 hield rechtstreeks verband met de nieuwe status van de opdrachtgeefster.

Bechler’s studie is wellicht te gedetailleerd en te schools van opzet voor een groot publiek, en dat is jammer. Nog afgezien van de hoeveelheid en veelzijdigheid van haar materiaal, ligt de meerwaarde vooral in het laatste deel besloten. Het wordt tijd voor een grote studie naar de betekenis van deze ‘Oranjevrouwen’ als opdrachtgevers en bestuurders — zowel voor als achter de schermen.

Marika Keblusek

W. Troost, *Stadhouder-koning Willem III. Een politieke biografie* (Hilversum: Verloren, 2001, 331 blz., ISBN 90 6550 639 X).

In 2002 was het driehonderd jaar geleden dat koning-stadhouder Willem III overleed. Reeds in 1988 en 1989 werd uitgebreid stilgestaan bij de ‘Glorious Revolution’ en de daarop volgende ‘Age of William and Mary’, een gevolg van de meest succesvolle maar tegelijkertijd minst bloedige invasie aller tijden. De herdenking van de omwenteling in Engeland van 1688 leverde vele beschouwingen op; historici leven nu eenmaal deels bij de gratie van dergelijke jubilea. Ook in 2002 werden alleen al in Nederland twee congressen gewijd aan de ‘grootste internationale staatsman uit de Nederlandse geschiedenis’, althans volgens Henry Kissinger. ‘Met een zekere schroom’ schreef Wout Troost daarom ter gelegenheid van deze herdenking een biografie van deze Oranjeprins die, in weerwil van zijn benaming, eigenlijk veel eerder koning in de Republiek was en stadhouder in Engeland. Die schroom is valse bescheidenheid, want Troost houdt zich al vele jaren met dit onderwerp bezig. Dat juist hij, als leraar geschiedenis, zijn vakbroeders aftroeft is als prestatie extra het vermelden waard.

De Oranjes hebben overigens ook buiten dergelijke jubilea om de laatste jaren niet te klagen over aandacht van (kunst)historici. Er verschenen biografische beschouwingen van Luuc Kooijmans over de Friese stadhouder Willem Frederik, *Liefde in opdracht* (2000) en van A. Th. van Deursen over Maurits, *De winnaar die faalde* (2000). Tevens waren er in 1999-2000 de tentoonstelling ‘Onder den Oranje boom’ in Het Loo over de culturele invloed van de Oranjes op Duitse vorstenhoven in de zeventiende en achttiende eeuw en in 2000-2001 de Maurits-tentoonstelling in het Rijksmuseum. De laatste twee passen vooral in de nieuwe aandacht voor de hofcultuur aan het stadhouderlijk hof in de Republiek, zoals die reeds in twee tentoonstellingen in 1997 voor Frederik Hendrik werd vastgesteld. Merkwaardig genoeg is het samenvattende boek over dit thema ‘*Stadholder*’ oder ‘*Staetholder*’ uit hetzelfde jaar van de hand van de Duitse historicus Olaf Mörke in de Nederlandse vakbladen nooit gerecenseerd.

Nochtans lijken de twee stromingen van biografie en hofcultuur maar moeizaam tot een geheel te smeden als het om de Oranjes gaat. Ook Wout Troost waagt zich hier niet aan, wat al

direct blijkt uit zijn ondertitel: 'Een politieke biografie.' Daar waar Kooijmans vooral een psychologisch portret schetst van de Friese stadhouder en Van Deursen Maurits vooral tegen de achtergrond van zijn tijd plaatst, volgt Troost Willem III in essentie chronologisch in diens officiële bestaan. Achtereenvolgens passeren het kind van staat, de prins van Oranje, de stadhouder en de koning. Enigszins afwijkend zijn de laatste twee hoofdstukken, waarin respectievelijk de Schotse en Ierse kwesties ter sprake komen. Hoewel ze in het geheel van het boek wat merkwaardig passen, komt juist hier Troosts kennis beter tot zijn recht en overbrugt hij de Engelse en Nederlandse historiografie. Deze twee hoofdstukken bieden daarmee als een van de weinige in dit boek nieuwe inzichten. Ondanks zijn internationale statuur, blijft de koningstadhouder namelijk hoofdzakelijk apart van beide kanten van de Noordzee bestudeerd worden. Vergelijk: A. M. Claydon, *William III* (Londen, 2002).

In hoofdzaak concentreert Troost zich op de buitenlandse politiek (in het bijzonder de diplomatie) van de Republiek in het laatste kwart van de zeventiende eeuw, in het kader van de godsdienstoorlog tussen Willem III en Lodewijk XIV. Zijn belangrijkste stelling met betrekking tot de buitenlandse politiek is dat de twee protagonisten elkaar vooral verkeerd begrepen, een wellicht wat simplistische maar doeltreffende gedachte. De handboekachtige aanpak van Troost vol van allianties en bondgenootschappen wordt slechts onderbroken door hoofdstuk vijf over de binnenlandse politiek. Juist dit hoofdstuk biedt vreemd genoeg voldoende aanknopingspunten voor een radicaal andere visie op de politiek van de stadhouder — een waarin bijvoorbeeld via een stelsel van favorieten nepotisme hoogtij vierde. Dit persoonlijke netwerk strekte zich bovendien ook uit tot in het buitenland, waardoor de stadhouder relatief onafhankelijk van de staat kon opereren. In de visie van Troost is Willem III echter in de eerste plaats de held die in 1672 de Republiek van de ondergang redde en in veel mindere mate degene die haar door onverantwoord 'brinkmanship' mogelijk juist aan de rand van de afgrond bracht. De ongelukkige val van zijn paard Sorell in 1702 kan symbool staan voor de algehele ondergang van de Republiek, die bij wijze van erfenis er nog met pijn en moeite na zijn dood een laatste grote oorlog uit wist te persen. Het is tekenend voor dit boek dat wel deze (te rooskleurig voorgestelde) politieke erfenis ter sprake komt maar niet de ingewikkelde privé-erfenis van het sterfhuis.

De biografie is bovenal een zorgvuldige inventarisatie van alles wat rond en over de koningstadhouder is geschreven, resulterend in een indrukwekkende literatuurlijst die eerder het karakter van een bibliografie draagt. Hoewel de auteur al enige decennia thuis is op dit terrein, biedt hij zoals gezegd weinig nieuwe vergezichten. Voorzichtigheid troef is zijn motto, op soms wat merkwaardige terzijdes na waarin de auteur zijn mening ventileert over netelige kwesties als de homoseksuele geaardheid van de prins. Dit is dan ook geen sprankelende biografie geworden, eerder een degelijke: wie niet beter zou weten zou soms zelfs denken te maken te hebben met een geautoriseerde biografie. Opvallend aan het boek is verder dat wapengekletter opvallend afwezig is voor een prins die zo graag te paard zat en vaak campagne voerde. De auteur blijft dichtbij de saaie wereld van de diplomatie, zonder zich te buiten te gaan aan saillante persoonlijke details.

Wie tevreden is met een louter politieke biografie zal met dit boek genoeg nemen als handzaam overzicht van de rol van stadhouder Willem III in de buitenlandse politiek van de Republiek in het laatste kwart van de zeventiende eeuw. De grootsheid van het onderwerp vraagt echter om een andere, meer revisionistische benadering die recht doet aan alle facetten van het leven van deze in binnen- en buitenland allesbehalve onomstreden staatsman.

C. O. van der Meij

F. Dragtenstein, *'De ondraaglijke stoutheid der wegloopers'. Marronage en koloniaal beleid in Suriname, 1667-1768* (Dissertatie Utrecht 2002, Bronnen voor de studie van Suriname (BSS) XXII; Utrecht: CLACS, [Bunnik]: Instituut ter bevordering van de Surinamistiek (BS), 2002, 309 blz., ISBN 90 393 3136 7).

Al vanaf het begin liepen slaven weg van de plantages in Suriname om daarmee het repressieve slavernijsysteem te ontvluchten. Deze weglopers, Marrons, vestigden zich in het dichtbeboste binnenland, waar zij groepen vormden die zich tot meerdere gemeenschappen ontwikkelden. Een jarenlange strijd tussen Marrons enerzijds en planters en koloniaal bestuur anderzijds volgde. Het bestuur bleek niet in staat om de Marrons te onderwerpen en marronage te stoppen. Het sluiten van vredesverdragen met de Marrons was onontkoombaar. In 1760 werd vrede gesloten met de Aukaners, in 1757 met de Saramaka en in 1768 met de Matawai.

Over de heroïsche geschiedenis van de weglopers, hun strijd tegen blanke overheersers en hun samenlevingen die tot heden ten dage voortbestaan in het binnenland van Suriname verschenen belangrijke historische en antropologische werken. Frank Dragtentein voegt aan deze reeks studies een boek toe met nieuw bronnenmateriaal over de vroegste geschiedenis van de Surinaamse Marrons. De studie begint in 1667, toen Suriname in Nederlandse handen kwam, en loopt tot aan het vredesverdrag met de Matawai in 1768.

Dragtenstein gaat uitvoerig in op de binnenlandse oorlog tussen Indianen en blanken die van 1678 tot 1686 werd gevoerd. Deze oorlog zou een belangrijke impuls hebben gegeven aan marronage. Veel slaven maakten gebruik van de onrust en chaos die de Indianenoorlog veroorzaakte en ontvluchtten de plantages. Samenwerking met de Indianen leerde de weglopers in het binnenland te overleven. De weglopers hielpen de Indianen op hun beurt bij de aanvallen op de plantages, waarbij zij slaven aanmoedigden te vluchten. Uiteindelijk wisten de blanken de Indianen te bedwingen en hen te verplichten om als hun bondgenoten deel te nemen aan tochten om Marrons gevangen te nemen. In de loop van dit boek komt de ambigue relatie tussen Indianen en Marrons, die soms solidair waren en soms tegen elkaar streden regelmatig terug.

Vervolgens beschrijft Dragtenstein de vele expedities die in de verschillende gebieden van Suriname werden gehouden om de marrondorpen te verwoesten en de bewoners te verjagen of gevangen te nemen. De expedities waren tijdrovend, geldverslindend, weinig succesvol en konden niet voorkomen dat meer slaven de plantages ontvluchtten. Het aantal vluchtelingen nam aanmerkelijk toe nadat de Franse admiraal Jacques Cassard op 9 oktober 1712 Suriname binnenviel. Cassard vroeg een brandschatting van 682.800 gulden, onder andere te betalen in slaven. Als gevolg van deze dreiging liepen ongeveer 300 slaven weg naar het binnenland.

Na het vertrek van Cassard werden de expedities naar Marrons voortgezet. De blanken op de plantages, die aan de expedities moesten deelnemen, waren daartoe echter steeds minder bereid. De planters, die volop klaagden over de overlast die marrons veroorzaakten, wilden evenmin meebetalen aan de expedities. Dragtenstein geeft geen duidelijke verklaring voor deze tegenstrijdigheid. Na het aantreden van gouverneur De Cheusses in 1728 verhardde de strijd tegen de Marrons. De expedities werden frequenter en ze waren beter georganiseerd. Meer militairen werden ingezet en ze bleven langer onderweg. De commandanten kregen de instructie minder gevangenen mee te nemen dan voorheen, maar de gevangen Marrons te doden en hun afgehakte handen mee te nemen als bewijs. Ook de Marrons verhardden hun strijd. Ze wachtten niet langer af totdat zij werden aangevallen, maar namen de expeditiegangers onder vuur en vernietigden hun voedselvoorraden. Hoewel de blanken successen behaalden, bleef de overwinning op de Marrons uit. Het beleid van De Cheusses leverde niet het gewenste resultaat op.